

BOOKA.

Knjiga **097**

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD SA ITALIJANSKOG

Jelena Brborić

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Jelena Petrović

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Monika Lang

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2020.

Drugo izdanje

ELENA FERANTE

DANI NAPUŠTENOSTI

Naslov originala

ELENA FERRANTE

I GIORNI DELL'ABBANDONO

Copyright © 2012 Edizioni e/o

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

DANI NAPUŠTENOSTI

ELENA FERANTE

1.

Jednog aprilskog poslepodneva, odmah nakon ručka, muž mi je saopštio da me ostavlja. To mi je rekao dok smo raspremali sto, dok su se deca po običaju svađala u drugoj sobi a pas režao u snu, dremajući pored radijatora. Rekao mi je da je zbunjen, da proživljava teške trenutke premorenosti, nezadovoljstva, možda čak i kukavičluka. Nadugo mi je govorio o naših petnaest godina braka, o našoj deci, i priznao da nema ništa da prebaci ni meni ni njima. Sve vreme je ostao staložen, ako zanemarimo jedan mahinalni pokret desnom rukom dok mi je s detinjim izrazom lica objašnjavao da ga neki tihi glas, neka vrsta šapata, vuče ka nečemu drugom. Potom je preuzeo na sebe krivicu za sve što nam se događa i brižljivo zatvorio ulazna vrata za sobom ostavivši me skamenjenu pored sudopere.

Tu noć sam provela u razmišljanju, neutešna u velikom bračnom krevetu. Koliko god da sam detaljno preispitivala naš odnos, nije mi polazilo za rukom da pronađem prave znake krize. Dobro sam ga poznavala, znala sam da je čovek tihih osećanja, da su mu naši porodični rituali neophodni.

Razgovarali smo o svemu, i dalje smo uživali u tome da se privijamo jedno uz drugo i da se ljubimo, ponekad je bio tako zabavan da me je zasmejavao do suza. Delovalo mi je nemoguće da zaista želi da ode. Kada se potom prisetih da sa sobom nije poneo ništa do čega mu je bilo stalo i da se nije ni pozdravio s decom, ubedih sebe da se ne radi ni o čemu ozbiljnom. Da jednostavno proživljava jedan od onih trenutaka opisanih u romanima, kada glavni junak ponekad prenaglašeno odreaguje na sasvim prirodno nezadovoljstvo životom.

Uostalom, nije to bio prvi put da mu se tako nešto dogodilo, počeh da se prisećam vremena i detalja premećući se po krevetu. Mnogo godina ranije, kada smo bili zajedno tek šest meseci, jednom prilikom mi je iz vedra neba, nakon poljupca, rekao da misli da treba da prestanemo da se viđamo. Bila sam zaljubljena u njega, čuvši te reči osetila sam kako mi se krv ledi u žilama, kako me obliva hladan znoj. Bilo mi je hladno, on je otišao ostavivši me samu ispod kamenih zidina zamka Sant Elmo da posmatram grad i more bez boja. Međutim, pet dana kasnije, pozvao me je telefonom posramljen, počeo je da se pravda, rekao mi je da je prošao kroz stanje nervnog rastrojstva. Taj njegov izraz mi se urezao u sećanje, dugo sam o njemu razmišljala.

Njime se ponovo poslužio i mnogo vremena kasnije, pre nešto manje od pet godina. U to vreme smo se viđali s jednom njegovom koleginicom s fakulteta, izvesnom Đinom, izrazito učenom i inteligentnom ženom iz jedne dobrostojeće porodice, koja nedavno beše ostala udovica s petnaestogodišnjom kćerkom. Samo što smo se preselili u Torino, a ona

nam je pomogla da u novom gradu nađemo lep stan s pogledom na reku. Grad mi se isprva nije svideo, delovao mi je kao sav od metala, ali ubrzo sam primetila da se s našeg balkona sa uživanjem može posmatrati smena godišnjih doba: u jesen sam gledala kako zelenilo Parka Valentino poprima žutu i crvenu boju, kako lišće pod naletima vetra šiba kroz zamagljen vazduh, kako pluta po sivkastoj površini reke Po. U proleće je s reke dopirao povetarac čija je svežina udahnjivala život novim pupoljcima, koji je njihao grane drveća.

Brzo sam se prilagodila i zahvaljujući tome što su kako majka tako i kćerka davale sve od sebe da mi ublaže svaku nelagodu, što su mi pomogle da upoznam okolne ulice, što su me vodile sa sobom po radnjama ukazujući mi na trgovce vredne poverenja. Bile su to pak dvosmislene ljubaznosti. Ja lično bila sam sasvim ubeđena da je Đina zaljubljena u Marija, previše se prenemagala u njegovom prisustvu, često sam ga zbog toga otvoreno zadirkivala, govorila sam mu: zvala je tvoja devojka. On se od toga ograđivao nehajnim pokretom ruke, smejali smo se zajedno, ali se u međuvremenu naš odnos s tom ženom sve više učvršćivao, nije se dešavalo da prođe ni jedan jedini dan a da se ne javi. Čas bi ga zamolila da pođe s njom negde, čas je kao izgovor navodila što kćerka Karla ne ume da reši nekakav zadatak iz hemije, čas joj je bila potrebna njegova pomoć da pronađe neku knjigu koje više nije bilo u prodaji.

S druge strane, Đina je prema nama bila veoma velikodušna, stalno se pojavljivala s poklončićima za mene i za decu, pozajmljivala mi je svoj automobilčić, često nam je davala

ključeve svoje kuće u blizini Kjeraska kako bismo tamo proveli vikend. Mi smo njene ljubaznosti rado prihvatili, u njejoj kući nam je bilo lepo, iako je uvek postojao rizik da će se majka i kćerka iznenada pojaviti unevši nered u naše porodične navike. Uostalom, na uslugu je trebalo odgovoriti uslugom, i te ljubaznosti polako se pretvoriše u okove kojima nas zarobiše. Mario je malo-pomalo preuzeo na sebe ulogu devojčinog staratelja, išao je na razgovore s njenim nastavnicima kao da zamenjuje preminulog oca, i mada je bio zatrpan poslom, u izvesnom trenutku se osetio čak u obavezi i da joj daje privatne časove iz hemije. Šta sam ja tu mogla? Neko vreme sam se trudila da udovicu držim na odstojanju, sve mi se manje sviđalo kako uzima mog muža podruku i kako mu šapuće na uvo smejući se veselo. Potom mi jednog dana sve posta jasno. S praga kuhinje videh kako mala Karla, nakon jednog od njihovih privatnih časova iz hemije, umesto u obraz, ljubi Marija u usta. Iznenada sam shvatila da ona koja treba da me brine nije majka već kćerka. Devojčica je, možda i nesvesno, na mom mužu isprobavala zavodljivost svog vrcavog tela i nemirnih očiju, a on ju je gledao poput čoveka koji iz duboke senke posmatra beo zid obasjan sunčevim zracima.

Poveli smo raspravu o tome, ali smireno. Mrzela sam povišene glasove i prenaglašene pokrete. Poticala sam iz porodice koja je o emocijama raspravljala previše bučno i javno, a ja sam, naročito u pubertetu, čak i kada sam pokrivajući uši rukama nemo sedela u kakvom ćošku porodične kuće u Napulju, potiskujući zvuke glasnog saobraćaja koji su dopirali iz Ulice Salvator Roza, osećala da je život previše bučan i imala

utisak da će se sve oko mene raspasti zbog kakve oštre rečenice, zbog kakvog neodmerenog pokreta. Zbog toga sam kasnije naučila da govorim malo i promišljeno, da nikad ne žurim, da ne trčim čak ni kako bih uhvatila autobus, da sebi priuštim što više vremena za razmišljanje pre bilo kakve reakcije, da to vreme ispunim zbunjenim pogledima i nesigurnim osmesima. Posao me je naknadno dodatno disciplinovao. Rodni grad bejah napustila bez namere da se u njega ikada vratim, i provela sam dve godine u odeljenju za prijem žalbi jedne avio-kompanije u Rimu sve dok, nakon udaje, nisam dala otkaz kako bih sledila Marija po svetu, gde god je njega vodio posao inženjera. Nova mesta, novi život. I kako bih držala pod kontrolom teskobu izazvanu neprestanim promenama, navikla sam sebe da uvek sačekam da se svaka emocija primiri i nađe način da se izrazi smirenim tonom, zadržavala sam ih u sebi kako ne bih pravila scene.

Ta moja samodisciplina pokazala se od neprocenjive važnosti tokom naše male bračne krize. Proveli smo brojne noći suočavajući se smireno i tihim glasom, kako nas deca ne bi čula, kako bismo izbegli da jedno drugom oštrim rečima zadamo neizlečive rane. Mario je bio neodređen poput pacijenta koji ne ume jasno da navede svoje simptome, ni u jednom trenutku nije mi pošlo za rukom da ga navedem da kaže kako se oseća, šta želi, šta mogu da očekujem. Potom se jednog poslepodneva vratio s posla, po izrazu lica videlo se da je uplašen, ili to možda nije bio njegov strah već samo odraz straha koji je pročitao na mome licu. Činjenica je da je otvorio usta da mi kaže jedno, i da je u trenu odlučio da izgovori nešto

drugo. Ja sam to primetila, činilo mi se da vidim kako mu reči menjaju oblik u ustima ali sam se naterala da savladam radoznalost, da ga ne upitam od kakvih je to reči odustao. Bilo mi je dovoljno da znam da je taj ružan period završen, da se radilo samo o kratkotrajnoj vrtoglavici. O kratkom nervnom rastrojstvu, kako mi je i sam objasnio, ponovivši izraz od pre mnogo godina, pridajući mu veliki značaj. Beše ga obuzelo oduzevši mu sposobnost da vidi i čuje, sad je pak bilo dosta, nije više osećao nikakve smetnje. Već narednog dana prestade da se viđa kako s Karlom tako i s Đinom, prekinu časove hemije, ponovo postade onaj stari.

To su bili malobrojni i beznačajni problemi s kojima smo se suočili u našoj vezi, a te noći sam ih pažljivo razmotrila. Potom ustadoh iz kreveta, ozlojeđena što mi san ne dolazi na oči, i spremih sebi čaj od kamilice. Mario je jednostavno takav, rekoh sebi: miruje godinama, bez ikakvih smetnji, a onda ga iznenada nešto poremeti bez očiglednog uzroka. I sada se dogodilo isto, nešto ga je uznemirilo, ali nema razloga za brigu, biće dovoljno da mu dam malo vremena da se povрати. Dugo sam ostala da stojim pored prozora koji je gledao na mračan park pokušavajući da ublažim glavobolju čela naslonjenog na hladno staklo. Prenuh se tek na zvuk parkiranja automobila ispred zgrade. Pogledah kroz prozor, ali to nije bio moj muž. Videh muzičara sa četvrtog sprata, izvesnog Karana, kako se približava zgradi pognute glave, noseći na leđima veliku kutiju ko zna kakvog instrumenta. Kada zamače među drveće pred zgradom, ugasih svetlo i vratih se u krevet. Bilo je samo pitanje dana, a potom će opet sve doći na svoje mesto.

2.

Prođe nedelju dana, a moj muž ne samo da je nastavio da se drži svoje odluke nego ju je i dodatno učvrstio s nemilosrdnom promišljenošću.

Isprva je kući dolazio svakog dana, uvek u isto vreme, oko četiri posle podne. Provodio je nešto vremena s naše dvoje dece, ćaskao je s Đanijem, igrao se sa Ilarijom, ponekad su sve troje izvodili u šetnju našeg dobroćudnog vučjaka Ota, išli su s njim u park da bacaju štapove i teniske loptice za kojima je on jurio.

Ja sam se pretvarala da imam posla u kuhinji ali sam zabrinuto čekala da Mario dođe i saopšti mi svoje namere, da mi kaže je li uspeo da razmrsi zamršeno klupko koje mu se beše stvorilo u glavi. On je dolazio, pre ili kasnije, ali svakoga dana sa sve očiglednijom nelagodnom protiv koje sam se ja borila sledeći strategiju koju bejah osmislila u besanim noćima, predočavajući mu prednosti porodičnog života, pokazujući razumevanje i blagost, kojima sam ponekad dodavala i pokojnu veselu dosetku. Mario je odmahivao glavom, govorio mi da sam previše dobra prema njemu. Pokazivala sam ganutost, grlila sam ga, pokušavala sam da ga poljubim. On se povlačio. Došao je – isticao mi je – samo da razgovaramo, želeo je da mi objasni s kakvim sam to čovekom provela petnaest godina života. I stoga mi je prepričavao okrutne uspomene iz detinjstva, počinjena ružna dela, nemire iz rane mladosti. Želeo je samo samog sebe da unizi, šta god da sam odgovarala kako bih umirila tu njegovu potrebu da sebe predstavlja

u najgorem mogućem svetlu, nisam uspevala da ga ubedim, želeo je da ga po svaku cenu sagledam onakvog kakav je tvrdio da jeste: kao nesposobnjakovića koji ne zna šta su iskrena osećanja, čoveka osrednjih sposobnosti koji ne zna šta želi već pušta da ga vetar nosi, kako na privatnom tako i na poslovnom planu.

Pažljivo sam ga slušala, odgovarala sam staloženo, nisam mu postavljala pitanja niti postavljala ultimatumе, trudila sam se samo da mu stavim do znanja da će uvek moći da računa na mene. Moram, međutim, priznati da su, iza tog privida, u meni narastali teskoba i bes koji su me plašili. Jedne noći na pamet mi pade mračna figura iz mog napolitanskog detinjstva, jedna krupna energična žena koja je živela u našoj zgradi, iza Trga Macini. Sa sobom je uvek vukla, idući u nabavku, prolazeći ulicama punim sveta, svoje troje dece. Vraćala se ruku punih povrća, voća, hleba i s troje dece koja su joj se držala za suknju i za prepune kese, njima je upravljala veselo cokćući i uz malo reči. Ukoliko bi me videla kako se igram na stepeništu, zaustavljala se, spuštala je svoj teret i zavlačila ruke u džepove iz kojih je vadila karamele koje je delila meni, mojim drugovima i svojoj deci. Po njenom izgledu i ponašanju moglo se zaključiti da je u pitanju žena zadovoljna mukama koje joj je život dodelio, oko sebe je širila prijatan miris, poput sveže oprane tkanine. Bila je udata za čoveka abrucoškog porekla, riđe kose, zelenih očiju, koji je radio kao trgovački putnik, pa je često putovao automobilom između Napulja i Akvile. Njega se danas sećam samo po tome što se mnogo znojio, lice mu je uvek bilo crveno i upaljeno kao usled kakve

bolesti, i po tome što se ponekad igrao s decom na balkonu, praveći šarene zastavice od hartije. Igru su prekidali tek kad bi žena počela veselo da ih doziva da uđu na ručak. Potom se između njih nešto pokvarilo. Nakon silne vike, koja me je često budila u pô noći, i od koje kao da su se tresli zidovi zgrade, kao da je podrhtavala čitava ulica, nakon urlika i plača koji su dopirali do samog trga i palmi čiji su dugi povijeni listovi podrhtavali kao od straha, on ju je ostavio zbog neke žene iz Peskare, i niko od nas ga nikad više nije video. Od tog dana, naša komšinica je počela da plače svake noći. Ležeći u svom krevetu, slušala sam njene glasne jecaje, neku vrstu hropca poput udara u zid, koji su me ostavljali prestrašenu. Moja majka je o njoj razgovarala sa svojim radnicama, sekle su tkaninu, šile i pričale, pričale, šile i sekle, dok sam se ja igrala ispod stola špenadlama i kredama, i ponavljala u sebi sve ono što sam čula, setne i preteće reči: kad ne umeš da zadržiš svog muškarca, ostanješ bez ičega, ženske priče o minulim osećanjima, šta se događa kad ostanemo napuštene, željne ljubavi, bez ičega. Ta žena je izgubila sve, čak i ime (čini mi se da se zvala Emilija), za sve nas postala je sirotica, o njoj smo govorili tako je nazivajući. Sirotica je plakala, sirotica je vikala, sirotica je patila, razdirana odlaskom znojavog riđeg muškarca i njegovih prevrtljivih zelenih očiju. Stiskala je u šakama vlažnu maramicu, govorila je svima da ju je muž napustio, da ju je izbrisao iz sećanja i svesti, uvturala je maramicu i proklinjala muškarca koji joj je umakao poput pohotne životinje ka brdu Vomero. Tako upadljiv bol ubrzo je počeo da mi se gadi. Imala sam osam godina, a već sam je se stidela,

nije više sa sobom vodila decu, nije više lepo mirisala. Sada se stepenicama pela tromo, ispijenog tela. Grudi, kukovi i bedra behu joj izgubili punoću, s lica joj behu nestali veselost i radostan osmeh. Beše se pretvorila u kost i kožu, oči kao da su se povukle u plavičaste bunare, ruke joj behu postale vlažna paučina. Jednom prilikom moja majka uzviknu: sirotica, postala je poput usoljene sardele! Od tada počeh da je pratim pogledom svaki put kad je izlazila iz zgrade bez cegera, prazna pogleda i nesigurna koraka. Želela sam da proučim novu prirodu sivkastoplave ribe, zrnca soli koja su joj se caklila na rukama i nogama.

Pomalo i zbog tog sećanja, prema Mariju nastavih da se ophodim nežno i razborito. Međutim, nakon nekog vremena nisam više znala kako da odgovorim na njegovo preuveličavanje priča o mladalačkim neurozama i patnji. U roku od deset dana, videvši da čak i posete deci počinju da se proređuju, osetih kako u meni narasta teška ogorčenost, kojoj se u izvesnom trenutku pridružila i sumnja da me laže. Počeh da uviđam da dok mu ja smišljeno ističem sve svoje vrline zaljubljene žene spremne da mu na svaki mogući način pruži podršku dok prolazi kroz mračnu krizu, on s podjednakom proračunatošću pokušava da mi se ogadi, kao da pokušava da me navede da ja budem ta koja će reći: odlazi, gadiš mi se, ne mogu više da te podnesem.

Sumnja se ubrzo pretvorila u izvesnost. Želeo je da mi pomogne da prihvatim neophodnost naše rastave, želeo je da ja budem ta koja će reći: u pravu si, među nama je sve gotovo. Pa ipak, ni tada ne odreagovah neuravnoteženo. Nastavih da

postupam bojažljivo, kao što sam uvek činila suočena sa životnim nezgodama. Jedini uočljiv znak pometenosti postala je sklonost ka neredu i tromost prstiju koji su, što je teskoba u meni više narastala, sve slabije stezali predmete.

Skoro dve nedelje ne postavih mu pitanje koje mi je od samog početka bilo navrh jezika. Tek kad više nisam mogla da podnesem njegove laži, odlučih da ga sateram do zida. Spremih sos sa ćuftama, koji mu se mnogo sviđao, nasekoh krompir da ga, s ruzmarinom, ispečem u rerni. Međutim, nisam kuvala sa uživanjem, bila sam bezvoljna, posekoh se na otvarač konzervi, kroz ruke mi skliznu boca vina, staklo i vino se razleteše na sve strane, čak i po belim zidovima. Odmah potom, previše naglim pokretom, kojim sam htela da uzmem krpu, oborih i posudu sa šećerom. Na nekoliko dugih trenutaka u ušima mi je dobio zvuk slapa kristalića šećera, koji padaju na mermernu kuhinjsku ploču, a potom na pod obliven vinom. Obuze me takav osećaj premorenosti da ostavih sve u neredu i pođoh u krevet, zaboravivši na decu, zaboravivši na sve, iako je bilo jedanaest sati izjutra. Nakon što sam se probudila, dok mi se moje novo stanje napuštene žene vraćalo u misli, odlučih da ne mogu više ovako. Pridigoh se ošamućeno, dovedoh kuhinju u red, odjurih da uzmem decu iz škole i sedoh da ga čekam, da proviri u kuću deci za ljubav.

Stigao je uveče, učini mi se da je dobro raspoložen. Razmenio je sa mnom par ljubaznosti, a potom se povuče u dečju sobu i ostade tamo sve dok se deca nisu uspavala. Kada je izašao, primetih da se sprema da šmugne ali naterah ga da sedne da večera sa mnom, poturih mu pod nos šerpu sa

sosom koji bejah spremila, ćufte, krompiriće i preko vrelih makarona prelih debeo sloj tamnocrvenog sosa. Želela sam da u tom jelu vidi sve ono što, ukoliko ode, nikad više neće imati priliku da vidi, okusi, pomiluje, čuje niti omiriše: nikad više. Međutim, nisam više mogla da čekam. I ne počesmo da jedemo, kad ga upitah:

„Jesi li se zaljubio u neku drugu ženu?“

Osmehnu se i dobroćudno odmahnu glavom, pokazujući ravnodušno čuđenje pred tim mojim neumesnim pitanjem. Međutim, nije me ubedio. Dobro sam ga poznavala, tako se ponašao samo kad laže, obično je osećao nelagodu pred bilo kakvim direktnim pitanjem. Nastavih:

„Postoji, zar ne? Postoji druga žena. Ko je ona, poznajem li je?“

Potom, prvi put otkad je počela cela ta priča, povisih glas, povikah mu da imam pravo da znam, rekoh mu čak i:

„Ne možeš da me ostaviš da se ovde nadam, kad si, zapravo, ti sâm o svemu već odlučio!“

On obori pogled, nervozan, dade mi znak rukom da spustim glas. Sada je bio vidno zabrinut, možda se plašio da će se deca probuditi. Meni se, međutim, kovitlalo u glavi sve ono što sam se dugo suzdržavala da mu prebacim, nisam više bila u stanju da napravim razliku između onoga što treba reći i onoga što treba prećutati.

„Ne želim da spustim glas“, prosiktah, „hoću da svi znaju šta si mi učinio!“

On je zurio u tanjir, potom me pogleda pravo u oči i reče:

„U pravu si, postoji druga žena.“

A zatim, sa sasvim neumesnim poletom, nabode makarone viljuškom i ubaci ih u usta, kao da time želi sam sebe da učutka, da ne bi kazao više nego što je neophodno. Međutim, ono najbitnije već beše izgovorio, odlučio se da mi kaže, i sad sam u grudima osećala bol koji me je lišavao svih drugih osećanja. Toga postadoh svesna tek kad primetih da ne reagujem na ono što se događalo pred mojim očima.

Beše počeo da žvaće hranu sa uobičajenom metodičnošću kada mu iznenada nešto zakrcka u ustima. Prestade da žvaće, ispusti viljušku u tanjir, ispusti jauk. Ispljunu na dlan ruke zalogaj, pastu, sos i krv, da, upravo krv, tamnocrvenu krv.

Bez ikakvih emocija sam posmatrala njegova okrvavljena usta, kao da gledam kakav slajd na projektoru. On, razrogačenih očiju, obrisa usne maramicom, zavuče prste u usta i izvuče iz nepca komad stakla.

Posmatrao ga je užasnuto, potom mi ga pokaza i zaurla, sasvim van sebe, s mržnjom na koju ga do tog časa nisam smatrala sposobnim:

„Ovako? Ovo želiš da mi uradiš? Ovo?“

Poskoči na noge, obori stolicu, pridiže je i tresnu je nekoliko puta o pod, kao da hoće da je zabode u njega. Reče mi da sam nerazumna žena, nesposobna da shvatim njegove razloge. Da ga nikad, ama baš nikad nisam razumela i da smo samo zahvaljujući njegovom strpljenju ili možda kukavičluku ostali zajedno koliko jesmo. Da je sada, međutim, dosta. Povika da ga plašim, kako mi je samo palo na pamet da mu stavim staklo u hranu, kako sam mogla, pa ja nisam normalna. Izađe zalupivši vrata za sobom, ne obazirući se na usnulu decu.

3.

Ostadoh za stolom još neko vreme, nisam uspevala da razmišljam ni o čemu drugom osim o tome da Mario ima drugu, da se zaljubio u neku drugu ženu, da mi je to priznao. Potom se pridigoh i počeh da raspričavam sto. Na maramici videh krhotinu umrljanu krvlju, počeh da pipam prstima po sosu i izvukoh još dva komadića flaše koja mi tog jutra beše ispala iz ruku. Nisam više mogla da se suzdržim, briznuh u plač. Kada sam se smirila, bacih sos u đubre, a potom dođe Oto i poče tiho da zavija. Uzeh povodac i izadoh. Mali trg je u to doba dana bio sasvim pust, svetlost uličnih lampi obasjavala je krošnje drveća, oko mene su se uzdizale senke koje su mi prizvale u misli detinje strahove. Obično je Mario bio taj koji je izvodio psa u šetnju, činio je to uveče, između jedanaest sati i ponoći, ali otkad je otišao i ta je obaveza pala na moja pleća. Deca, pas, kupovina, ručak i večera, novac. Sve mi je ukazivalo na praktične posledice napuštenosti. Moj muž je prestao da misli na mene i da me želi, njegove misli i želje sada su pripadale nekoj drugoj. Odsad će biti tako, odgovornosti koje smo delili popola sada su samo moje.

Treba da odreagujem, da se organizujem.

Ne popuštaj, rekoh sebi, nemoj da pre nagljuješ.

Ako on već voli neku drugu, šta god ti uradila ničemu neće poslužiti, on to neće ni primetiti, neće na njega uopšte uticati. Potisni bol, ne čini ništa u tom smislu, ne urlaj. Pomiri se s tim da je promenio misli, promenio je sobu, otišao je da se sjedinjuje s nekim drugim telom. Ne ponašaj se poput sirotice, ne

dopusti da sveneš prolivajući suze. Ne dozvoli sebi da ličiš na žene iz one knjige koju si u mladosti pročitala.

Korice knjige sam se sećala do najsitnijeg detalja. Dala mi ju je na čitanje moja nastavnica francuskog kada sam joj s prenaplašenim poletom, s naivnom strašću, rekla da želim da pišem knjige, bilo je to 1978. godine, od tada beše prošlo više od dvadeset godina. „Pročitaj ovo“, beše mi rekla, i ja sam je marljivo poslušala. Međutim, kada sam joj vratila knjigu, izgovorila sam oholu rečenicu: *Ove žene su glupe*. Učene gospođe, dobrostojećih prilika, koje se lome poput igračaka pod prstima svojih nehajnih muškaraca. Njihova sentimentalnost delovala mi je glupo, ja sam želela da budem drugačija, želela sam da pišem o snalažljivim ženama, ženama koje su nepobedive u svojoj razboritosti, a ne kakav priručnik za napuštene žene kojima je izgubljena ljubav jedina misao. Bila sam mlada, imala sam velika očekivanja. Nisu mi se sviđale zatvorene stranice, poput spuštenih šablona. Sviđala mi se svetlost, vazduh koji se provlači kroz daščice. Želela sam da pišem priče pune dašaka vetra i sunčevih zraka na kojima trepere čestice prašine. Volela sam knjige koje su mi davale osećaj da me svaki redak navodi da se nagnem kako bih videla šta se tu dešava i osetila vrtoglavicu zbog ambisa, crnila pakla. Rekla sam joj to zadihano, u jednom dahu, kao što nikad nisam činila, a nastavnica mi se ironično osmehnula, pomalo kiselo. Mora da i ona beše izgubila nekoga ili nešto. A sada, dvadeset godina kasnije, isto se događalo i meni. Gubila sam Marija, možda sam ga već bespovratno izgubila. Hodala sam napeto iza nestrpljivog Ota,

osećala sam vlažni dašak koji je dolazio sa reke i hladan asfalt kroz đonove cipela.

Nisam uspevala da se smirim. Kako je moguće da me je Mario ostavio, tako iz čista mira? Činilo mi se sasvim nelogičnim da je iz vedra neba izgubio interesovanje za moj život, kao da se radi o biljci koju je zalivao godinama kako bi je potom ostavio da uvene i umre. Nije mi bilo jasno kako je mogao jednostrano da odluči da mi više ne duguje pažnju. Pre dve godine bila sam mu rekla da želim nešto vremena za sebe, za posao koji će zahtevati da izvestan broj sati provodim van kuće. Našla sam posao u jednoj maloj izdavačkoj kući, bila sam uzbuđena, ali me je on naveo da od posla odustanem. Iako sam mu rekla da mi je potrebno da i sama zarađujem, makar se radilo o maloj, beznačajnoj sumi, on se s tim nije složio, rekao mi je: zašto baš sada, najgore je prošlo, novac nam nije potreban, ti želiš ponovo da pišeš, posveti se tome. Poslušala sa ga, dala sam otkaz nakon dva meseca i prvi put sam uzela spremačicu da mi pomaže u kućnim poslovima. Međutim, nisam bila u stanju da pišem, traćila sam vreme na umišljene i konfuzne pokušaje. Posmatrala sam obeshrabbenu ženu koja mi je čistila stan, jednu ponositu Ruskinju, nerađu da sluša kritike i prekore. Nije, dakle, imalo nikakvog smisla nastaviti, od pisanja neće biti ništa, u pitanju su bile samo mladalačke ambicije koje su mi se cepale pod prstima poput iznošene tkanine. Otpustila sam spremačicu, nisam mogla da podnesem da radi umesto mene kad slobodno vreme nisam uspevala da pretvorim u trenutke radosne kreativnosti. I tako sam nastavila da se staram o kući, o deci, o Mariju, kao da

sam time samoj sebi poručivala da ništa drugo i ne zaslužujem. Evo, međutim, šta sam zaslužila. Da moj muž nađe drugu ženu. Osetih kako mi se oči pune suzama, ali ne zaplakah. Treba da se pokažem izdržljivom, da to zaista i budem. Treba dobro da se pokažem. Samo ću tako, kad sebi nametnem tu obavezu, uspeti da se spasem.

Pustih napokon Ota s povoca i sedoh na jednu klupicu drhteći od hladnoće. Prisetih se rečenica iz te knjige koje svojevremeno bejah naučila napamet: ja ne igram prljavu igru, igram otvorenih karata. Ne, rekoh sebi, to su tvrdnje koje vode u propast. Uvek treba postaviti granice, ne smem to nikad da zaboravim. Onaj ko izgovara slične reči već je prešao crtu i oseća potrebu da samog sebe hvali, i zato je tako blizu toga da izgubi sebe. Zatim: sve žene su vlažne, osećaju ko zna šta zato što se njemu diže. Kao devojčici mi se sviđao vulgaran jezik, pružao mi je osećaj muške slobode. Sad sam već znala da opscenosti mogu da pokrenu varnice ludila ukoliko skliznu sa dobro kontrolisanih usana poput mojih. Zastvorih oči, obuhvatih glavu dlanovima, stisnuh slepoočnice. Mariova žena. Zamislih je u zrelih godinama, sa zadignutom suknjom, u kupatilu, dok se on pribija uz nju, dok joj stiska oznojene guzove i gura prste u zadnjicu, pod po kome se razliva sperma. Ne, moram da prestanem. Ustadoh iznenada, zazviždah, da dozovem Ota, onako kako me je naučio Mario. Moram da oteram od sebe takve prizore, takav jezik. Da prestanem da razmišljam o slomljenim ženama. Dok je Oto jurio tamo-amo, pažljivo birajući gde da se popiški, osetih po čitavom telu rane od seksualne odbačenosti, opasnost da se

udavim u preziru prema samoj sebi i u čežnji za njim. Pridigoh se i krenuh nazad, nastavljajući da zviždim u iščekivanju Otovog povratka.

Ne znam koliko je vremena prošlo, zaboravih na psa, zaboravih gde se nalazim. Skliznuh neprimetno u sećanja na ljubavne trenutke s Mariom, učinih to sa slašću, uz blago uzbuđenje i uz ogorčenost. Iz tih misli se prenuh na zvuk sopstvenog glasa, ponavljala sam sebi poput kakve mantre: „Ja sam lepa, ja sam lepa“. Potom ugledah Karana, našeg komšiju muzičara, kako dolazi putem i prelazi trg, kako korača ka ulaznim vratima.

Poguren, dugih nogu, opterećen instrumentom koji je nosio na leđima, prođe na sto metara od mene, a ja se ponadah da me neće primetiti. On je spadao u onu vrstu stidljivih muškaraca koji ne znaju za meru u odnosu sa drugima, koji kad izgube smirenost sasvim gube kontrolu nad sobom, a kad su nežni postaju meki kao hleb. S Mariom se često upuštao u rasprave, čas zato što je iz našeg kupatila curila voda vlažeći mu plafon, čas zato to mu je smetalo Otovo lajanje. Ni sa mnom nije bio u najboljim odnosima, ali iz drugih razloga. Kada smo se sretali, u očima sam mogla da mu pročitam zanimanje koje je u meni budilo nelagodu. Nije se tu radilo o vulgarnosti, on za vulgarnost nije bio sposoban. Jednostavno verujem da su mu žene, sve žene, unosile nervozu i da u njihovom prisustvu nije znao kako da ih gleda, kako da se ponaša i šta da kaže, čime im je stavljao do znanja da žudi za njima. On je toga bio svestan, bilo ga je stid, i kada se to događalo, možda i nehotice, prenosio je osećaj stida i na mene.

Iz tog razloga sam se trudila da s njim imam što manje posla, osećala sam nelagodu i kad je trebalo da mu kažem *dobar dan* i *dobro več*.

Posmatrala sam njegovu visoku figuru, koja je delovala još više zbog senke koja ju je pratila, mršavu ali nekako otežalu, osedele kose, kako prelazi trg. Koračao je bez žurbe, a onda iznenada kao da se okliznu, načini pokret kao da pokušava da održi ravnotežu. Zastade, podiže desnu cipelu da pogleda đon i opsova. Potom me primeti, požali se:

„Jeste li videli, upropastio sam cipelu.“

U celoj situaciji nije bilo ničega što je ukazivalo na moju krivicu, pa ipak požurih da mu se izvinim i stadoh besno dozivati Ota, kao da hoću da se pas lično izvini našem komšiji i da na taj način skine s mene svaku krivicu. Međutim, žučkasti Oto samo projuri pored nas, obasjan uličnim svetlima, i nestade u mraku.

Muzičar stade nervozno čistiti đon o travu koja je rasla uz trotoar, a potom se pažljivo zagleda u cipelu.

„Nema potrebe da se izvinjavate, samo vodite psa u šetnju negde drugde. Narod se žali...“

„Žao mi je, moj muž obično vodi računa...“

„Oprostićete mi, ali vaš muž je jedan nevaspitani...“

„Sada ste vi taj ko je nevaspitan“, odbrusih žustro, „uostalom, nismo mi jedini koji imaju psa.“

On odmahnu glavom, potom slegnu ramenima kao da mi poručuje da ne želi da se svađa, promrmlja:

„Prenesite mužu da bude oprezan. Ima ljudi koji ne bi oklevali da naokolo ostave otrov.“

„Neću ja ništa da prenesem mom mužu“, uzviknuh razjareno. Potom dodadoh, nedosledno, maltene kako bih samu sebe podsetila na to:

„Ja više nemam muža.“

Ostavih ga da stoji sam na prilazu zgradi i počeh da trčim po travi, kroz žbunje i drveće, dozivajući Ota na sav glas, kao da me taj čovek juri, pa mi pas treba da me zaštiti. Kada se zadihana osvrnuh, videh muzičara kako baca poslednji pogled na đon cipele a potom tromim koracima nestaje u ulazu.

4.

U danima koji su usledili od Marija nije bilo ni traga ni glasa. Mada sebi bejah zacrtala pravila ponašanja, gde na prvo mesto stavih da ne pokušavam da kontaktiram s našim zajedničkim prijateljima, nisam bila u stanju da odolim iskušenju, pozvah ih.

Otkrih da o mom mužu niko ništa ne zna, činilo se da ga već danima niko nije video. Tada ogorčeno objavih svima da me je napustio zbog druge žene. Očekivala sam da će ih vest zapanjiti, međutim stekoh utisak da nisu nimalo iznenađeni. Kada ih, trudeći se da zvučim nonšalantno, upitah znaju li ko mu je ljubavnica, koliko ima godina, čime se bavi, živi li već s njom, dobih samo neodređene odgovore. Jedan njegov kolega s fakulteta, izvesni Farako, pokušava da me uteši rekavši:

„To su ti te godine, Mario je ušao u četrdesete, dešava se.“

Iznervirah se, prosiktah pakosno: